

sti gratiam et gloriam consecutos esse; hoc enim pertinuisse ad dignitatem Christi, et ad majorem consociationem Ecclesiae, quae constat angelis perinde ac hominibus. Vide Gregorium de Valentia, III part. disp. 1, Quæst. VIII, puncto 3, et Suarez III part., tom. 1, disp. XLII, sect. 1 et II.

Quare merito S. Leo, serm. 1 De Ascensione: «Revera, ait, magna et ineffabilis erat causa gau-

dendi, cum in conspectu sanctæ multitudinis super omnium cælestium creaturarum dignitatem humani generis natura conscenderet, supergressura angelicos ordines, et ultra Archangelorum altitudinem elevanda, nec ullis sublimitatibus modum suæ profectionis habitura, nisi æterni Patris recepta consensu, illius gloriæ sociaretur in throno, cujus naturæ copulabatur in Filio.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hortatur fideles ut pristinas gentilissimi luxurias et cupiditates abdicantes, Christo passo se conforment, solumque Deo vivant: unde, vers. 7, hortatur eos ad studium orationis, mutuae dilectionis, hospitalitatis et gloriæ Dei promovendæ. Denique, a vers. 12 usque ad finem, hortatur eos ad tolerantiam et magnanimitatem, ut cum Christo, et pro Christo quilibet persecutiones et afflictiones constanti fortique animo sustineant.

1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desitit a peccatis, 2. ut jam non desideris hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. 3. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, et desideris, vinolentiis, comessionibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus. 4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriarum confusionem, blasphemantes. 5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos. 6. Propter hoc enim et mortuus evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu. 7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus. 8. Ante omnia autem, mutua in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. 9. Hospitales invicem sine murmuratione. 10. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterum illam ministrans, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. 11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum, Amen. 12. Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: 13. sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes. 14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit. 15. Nemo autem vestrum patitur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. 16. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. 17. Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio? 18. Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? 19. Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in beneficiis.

1. CHRISTO IGITUR PASSO IN CARNE, ET VOS EADEM COGITATIONE ARMAMINI. — Vox igitur significat hæc inferri et concludi ex eo quod dixit capite præcedenti, vers. 12: «Christus semel pro peccatis

nostris mortuus est; justus pro injustis, ut nos offerret Deo.» Inde enim recte concludit: Igitur et vos Christo pro vobis passo conformamini, et eadem cogitatione armamini, ut cum Christo cruci-

fixo vitia vestra pariter crucifigatis, justitiam ab eo acceptam conservetis, nec ad pristinam injustitiam redeatis; sed justos sanctosque vos sistatis et offeratis Deo, ne ejus passionem et labores evanescitis, neve ipse gratis et frustra pro vobis mortuus sit.

Præclare S. Bernardus, serm. 3 in Natali Domini: «Ludebam ego, ait, foris in platea, et in secreto regalis cubiculi super me ferebatur iudicium mortis. Audivit hoc Unigenitus ejus, exiit, posito diademate, sacco vestitus, aspersus cinere caput, nudus pedes, flets et ejulans quod morte damnatus esset servulus ejus. Intueor illum subito procedentem, stupeo novitatem, causam perceptor et audio. Quid facturus sum? Adhuc ludam, et deludam lacrymas ejus? plane si insanus sum, et mentis inops non sequar eum, nec simul cum lugente lugebo;» et mox: «Agnosce, o homo, quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari: si non essent hæc ad mortem, et mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.» Suo ergo sanguine Christus vitia abolevit, et virtutes nobis emit, ut eas omni studio, labore et conatu conservemus, augeamus et perficiamus.

Nota: Tota in carne significat primo, Christum passum tantum in hac vita dum esset in carne mortali, non vero post mortem cum descendit ad inferos, uti blasphemata Calvinus, dicens Christum damnationem in se susciperet et luere. Secundo plerisque ejus dolores, ut verberum, flagellorum, sputorum, spinarum, clavorum, fuisse in carne. Tertio, sub «carne» per synecdochen intelligit animam passibilem et dolorum capacem, eisque obnoxiam. Alludit enim ad illud Christi in horto passionem inchoantis a tristitia: «Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.» Matth. cap. XXVI, 41. Carnem ergo opponens spiritui, sub ea et per eam intelligit animam tum sensitivam: hæc enim dolores in carne sentiebat, non ipsa caro. Unde S. Augustinus, lib. De Fide et operibus, cap. X, legit: «Christo passo per carnem;» tum rationalem, nimirum appetitum ejus inferiorem, qui spectat bonum et commodum naturæ, sive personæ, sentique et dolet de ejus incommodis, molestiis, doloribus. Unde de ea ait Apostolus: «Caro,» id est, carnalis anima et appetitus concupiscit adversus spiritum, » Galat. V, 17; potiores enim Christi dolores fuerunt in anima sensitiva, potissimi in anima et appetitu rationali. In hac enim concipiebat ingentem dolorem de peccatis singulorum hominum, eo quod summe Deum offenderent, ut hoc doloris et contritionis actu Deo pro iis satisfaceret; in hac quoque dolebat impense hominum malitiam et ingratitude, quod tam multi suam passionem et gratiam essent aspernati, et ultro rulturi in tartara. Unde quarto, per carnem synecdochice accipit totam humanitatem: hanc enim opponit divinitati; nam divini-

tatem Christi esse passam, æque ac humanitatem, docuere nonnulli heretici, ut Eutyches cum suis. Ita S. Fulgentius, lib. III ad Thrasim., IX: «Propterea, inquit, Christum fatetur passum in carne, cujus divinitatem moverat prorsus impassibiliter permanere.» Sic Joannis I, 14, dicitur: «Verbum caro factum est:» caro, id est, homo constans carne et anima. Unde ex hoc loco Patres docent primo, contra Nestorium in Christo non fuisse duas personas, sed unam, puta Verbi; secundo, contra Eutychem, in Christo fuisse duas naturas, divinam scilicet et humanam, easque plane inconfusas et impermixtas, distinctas et divisas, eo quod una fuerit impassibilis, altera passibilis. Ita Concilium Hispalense, cap. XII; Theodoretus, Dialog. cap. III; Irenæus, lib. III, cap. XX; Gelasius, lib. De Duabus naturis, et alii.

Nota secundo, pro eadem cogitatione armamini, S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum, legit, vel potius explicat, eadem conversatione armamini. Græce est τὸ αὐτῶν βίωσιν ἐπιμαρτυρεῖν, hoc est, eandem cogitationem armamini, id est, velut arma induite, eaque vos armate. (Cecumenius, Pagninus et Tigurina subadijcentes τὰ αὐτῶν, legit, juxta eandem cogitationem armamini. Per cogitationem accipit primo, considerationem, estimationem, rationationem, q. d. Cum Christus tanta passus sit pro vobis, cogitate, aestimate et concludite quanta pro eo, imo pro vobis ipsis, puta pro fuga peccati et sequela virtutis, quam vobis sua passione conciliavit, agere et pati debeatis. Hoc est quod monet Paulus: «Recogitate eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, q. d. Cum Christus tanta passus sit pro vobis, cogitate et dolorum capacem, eisque obnoxiam. Alludit enim ad illud Christi in horto passionem inchoantis a tristitia: «Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.» Matth. cap. XXVI, 41. Carnem ergo opponens spiritui, sub ea et per eam intelligit animam tum sensitivam: hæc enim dolores in carne sentiebat, non ipsa caro. Unde S. Augustinus, lib. De Fide et operibus, cap. X, legit: «Christo passo per carnem;» tum rationalem, nimirum appetitum ejus inferiorem, qui spectat bonum et commodum naturæ, sive personæ, sentique et dolet de ejus incommodis, molestiis, doloribus. Unde de ea ait Apostolus: «Caro,» id est, carnalis anima et appetitus concupiscit adversus spiritum, » Galat. V, 17; potiores enim Christi dolores fuerunt in anima sensitiva, potissimi in anima et appetitu rationali. In hac enim concipiebat ingentem dolorem de peccatis singulorum hominum, eo quod summe Deum offenderent, ut hoc doloris et contritionis actu Deo pro iis satisfaceret; in hac quoque dolebat impense hominum malitiam et ingratitude, quod tam multi suam passionem et gratiam essent aspernati, et ultro rulturi in tartara. Unde quarto, per carnem synecdochice accipit totam humanitatem: hanc enim opponit divinitati; nam divini-

Secundo, «eadem cogitatione,» id est, simili resolutione, decreto animi, proposito armate vos: ita Valabius (1). Sic S. Paulus hortans Philippenses, cap. II, vers. 3, ad humilitatem et amorem mutuum, eodem utitur stimulo: «Hoc enim, ait, sentite in vobis quod et in Christo Jesu,» id est, hunc animi sensum, hoc propositum induite, quod cernitis in Christo, «qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens in similitudinem hominum, et habitum inventus ut homo.» Sensus est, q. d. Cum Christus tam resolute et genere pro vobis passus sit et crucifixus, ut peccata et vitia vestra crucifigeret, vos similiter ea in vobis simili animi resolutione et efficaci proposito crucifigite, etiamsi id fiat cum passione et dolore. Rursus Christi exemplo omnia adversa et acerba, quæ in hac vita plurima occurrunt, foriter et genere tolerate. Sic Paulus ait Rom. VI, 6: «Vetus noster homo simul (cum Christo crucifixo) crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato.»

(1) Et Alii, sensusque est genuinus.

Et Galat. II, 19 : « Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam. Christo confixus sum cruci. Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. »

Docent ergo S. Petrus et Paulus non tantum Religiosos, uti pulchre ostendit Cassianus, lib. IV *Instit.*, cap. XXIV et XXV; sed et Christianos omnes cum Christo crucifixo debere esse crucifixos mundo, ejusque pompis et vitiiis, adeo ut Christianismus sit imago crucis, et tota veri Christiani vita eam preferat figuram et speciem, quam habuit Christus cruci affixus. *Primo* enim, sicut qui in cruce suspensus est, non potest pro libito manns et membra movere, sed ea affixa habet ligno: ita Christianus non potest ad libitum se suaque membra movere, sed ea debet conformare et quasi affigere legi Dei et Christi. *Secundo*, sicut cruci affixus assidue sua cruce cruciatur: sic lex Christi assidue sensum et carnem cruciat, utpote ejus desideria et concupiscentiis repugnans, easque mortificare et resecare jubens. *Tertio*, sicut suspensus non curat homines transeuntes, spectacula, pompas, delicias: sic Christianus eadem curare non debet, nec iis cor affigere. *Quarto*, suspensus de crastino non est sollicitus, nullaque pecunie, aut possessionum cupiditate tenetur: idem faciat Christianus. *Quinto*, suspensus licet in corpore spirans, cura tamen et cogitatione rebus omnibus est hortatus, ea vero tantum cogitat ad que paulo post migraturum se sperat: sic et Christianus non solum vitiiis et concupiscentiis, sed et ipsis mundi elementis rebusque omnibus affectu sit mortuus oportet, totumque cor convertat ad Deum et cœlum, quo singulis momentis sperat se perventurum: unde fiet ut mundi actibus et desideris defunctus, jam non vivat ipse, sed vivat in eo Christus, qui crucifixus est pro eo.

Nota *tertio*: *τὸ ἀρμαίνω, primo*, generatim potest accipi pro *induite*, instruite: sic enim subinde vestes et quævis instrumenta vocantur arma. *Secundo* tamen proprie et nervosius, *τὸ ἀρμαίνω* accipere pro *armate vos, armis vos instruite*. Hæc vox innuit *primo*, vitam hominis, præsertim Christiani, non esse aliud quam militiam, ut ait Job XIV, 4, in qua continuo contra demonem, carnem et mundum luctandum et decertandum est. *Secundo*, panopliam, id est, plenam armaturam Christi fuisse passionem et crucem: hæc enim debellavit peccatum, mortem, infernum et diabolum. Unde symbolice Thomas Anglicus notat Christum in cruce fuisse instar equitis armati: coronam enim spineam illi fuisse pro galea, carnem pro lorica, clavos pro gladio, crucem pro equo. *Tertio*, panopliam pariter ejusque Christiani esse passionem et crucem Christi, ejusque cogitationem, memoriam, considerationem, et invocationem: hisdem enim armis uti et pugnare

debet Christianus, quibus usus est et pugnavit Christus. Quocirca nullum effluacius telum aut clypeus est ad resistendum tentationi demonis, carnis et mundi, quam cogitatio Christi crucifixi, uti docui cap. II, vers. 21, et cap. III, vers. 18. Vide et panopliam Christiani a capite ad talos, quam ex Apostolo descripsi *Ephes. VI, 13*.

Hujus rei symbolo in Confirmationis sacramento ab Episcopo in fronte signamur, eoque quasi milites et pugiles Christi auctoramur et roboramur, ad certandum pro Æte Christi usque ad mortem et martyrium. Ita Constantinus Magnus in *Edicto*, sui ipsius Confirmationem referens: « Levatoque, ait, me de fonte, induto vestibus candidis, septiformis gratiæ Spiritus Sanctus consignationem adhibuit beati Christum unctio, et vexillum crucis in mea fronte linivit; » et Prudentius in *Psychomach.*:

Post inscripta oleo frontis signacula, per que Unguentum regale datum est, et chrisma perenne.

Hinc in Ordine Romano die Jovis sancto, forma crucis vocatur, a signum frontis et sacri titulus bellatoris, ut signati Christum sancto, signiferi esse mereamur celestes. Quocirca veteres non tantum frontem, in qua residet pudor, in Confirmationeungebant et signabant cruce, ad inirepudicentiam fidem et crucem, sed etiam alia membra. Id etiamnum servant Græci, qui, ut ait Jeremias, Patriarcha Constantinopolitanus, in *Professione fidei*, unguunt frontem, oculos et dorsum in formam crucis. Æthiopes vero, ut habet eorum Rituale, sive Ordo baptismi, unguunt non tantum oculos, frontem et dorsum in formam crucis, sed et nares, labia, pectus, stomachum, tibias, genua et pedes, ut significant cruce obsignanda esse omnia membra, omnes sensus, omnes actiones Christiani.

Hinc rursus militiæ Christianæ tessera et vexillum est crux. Primus enim Constantinus Magnus utavit in labarum crucis, quod et cœlestis ostensum erat cum hoc lemmate: « In hoc signo vinces; » et eoque illustres victorias de Maxentio alisque tyrannis obtinuit, uti narrat Eusebius in *Vita Constantini*. Id secuti sunt Christiani in bello sacro: quotquot enim nomen dabant militiæ ad recuperandam Terram sanctam, cruce signabantur. Vide Gretserum *De Cruce*.

QUA QUI PASSUS EST IN CARNE, DESIT A PECCATIS. — Multi per *passum* in carne accipiunt Christum; de Christo enim paulo ante dixit: « Christo igitur passo in carne, » etc., sieque explicant, *q. d.* Christus passus in carne per passionem enervavit et abolevit peccata, dum nos per suam gratiam ab iis facit desinere et cessare: ut sit Hebraismus quo *Cal* ponitur pro *Hiphil*, puta *desit pro desinere fecit*. Aut, ut alii, « desit a peccato, » ut habent Græca, id est, desit esse hostia pro peccato. « Una enim oblatione consummavit in

eternum sanctificatos, » *Hebr.* cap. X, vers. 14.

Verum hæc violenta aut confortata videntur. Quare Eöeumenius et alii genuine per *passum* in carne, puta crucifixum, accipiunt Christianum; hic enim, ut jam dixi, in baptismo concrucifixus, commortuus et consepultus est Christo, ut ait Paulus *Rom. VI, 4*. Rursus hic passus est in carne, quia carnem suam cum ejus concupiscentiis affligit, mortificat et crucifigit. Ad Christianum enim, non vero ad Christum pertinent ea quæ sequuntur: « Ut jam non desideris hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. » Sensus ergo est, *q. d.* Christianus qui instar Christi crucifixi crucifixus est, carnem suam crucifigendo cum vitiiis et concupiscentiis, hic jam desit, valedixit et renuntiavit peccatis, ut deinceps in carne non vivat carni, sed Deo, perinde ac si angulus esset in carne, eam spiritui subdens, spiritaliter efficiens, et pene in spiritu transmutans: quocirca non vivat « desideris, » id est, secundum desideria hominum Gentilium et carnalium in luxuriis, violentiis, comessationibus, uti mox explicat; sed « voluntati, » id est, juxta voluntatem « Dei, » ut eam in omnibus sibi regulam vivendi statuatur, eaque agatur et impellatur ad omne bonum Deo placitum, quod scilicet ipse jubet aut consulti. Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, legit: « In Dei voluntate reliquum in carne tempus exigit. » Pie et sapienter S. Augustinus in *Monachi*: « Perdit, ait, quod vivit, qui te Deum non diligit; qui curat vivere non propter te, Domine, nihil est, et pro nihilo est: qui tibi vivere recusat, mortuus est: qui tibi non sapit, desipit. » Et mox: « Anima quæ te non querit nec diligit, mundum diligit, peccatis servit, et vitiiis subiecta est, nunquam quieta, nunquam secura est. Famuletur tibi semper anima mea, suspiret tibi semper peregrinatio mea, ardeat in amore tuo cor meum, requiescat in te, Deus meus, anima mea; contempletur te in mentis excessu, cantet laudes tuas in jubilatione, et hoc sit in hoc exilio meo consolatio mea. » Significat ergo S. Petrus Christianos debere redimere tempus preteritum male impensum carni et veneri, ut a baptismo omnem deinceps vitam consecrent Christo, tantoque impensius studeant virtuti, quanto insolentius olim studeverunt voluptati, uti et monet S. Paulus *Rom. VI, 19*. Si enim redeant ad priores cupiditates, irritabunt Deum, graviusque ab eo punientur. Nam, ut ait S. Petrus *epist. II, cap. II, vers. 21*: « Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: Carnis reversus ad suum vomitum, et sus tota in vomituro luti. »

3. SUFFICIAT ENIM PRÆTERITUM TEMPUS (græca addunt *τὸ*, id est *vixit*) AD VOLUNTATEM GRÆCUM CONSERVANDAM, — hoc est, « voluntates, » id est desideria, Gentium « consummasse, » ut legit

S. Augustinus, *hom. 20* inter *50*. Clare Pagninus et Tigurina: « Sat enim est nobis, quod antea vite tempore voluntatem Gentium patravimus, cum versaremur in lasciviis, concupiscentiis, violentiis. » Ex modestia, et, ut lenior sit increpatio, S. Petrus se Gentibus annumerat, cum ipse Gentilis non fuerit, multo minus gentiliis vixerit. Explicat *τὸ reliquum in carne, q. d.* Magnam et meliorem etatis partem in gentilismo transegitis carni et vitiiis: parva vite pars vobis superest; ejus ergo reliquum, quod modicum est, declinans et senescens, date Deo et virtuti. Ergo sat veneri ventriculo datum, nunc vivite Christo. Sic Udo, Archiepiscopus Magdeburgensis, turpiter vivens, cœlestis monitus est hæc voce: « Udo, Udo, cessa a ludo, Insum satis, Udo. » Sed quia finem ludendi non fecit, capite plexus est a S. Maurilio in publico urbis templo, ubi etiamnum cruoris ejus vestigia in marmore cœruunt, uti narrat Naclerus, vol. III, generat. 43; Fulgositus, lib. IX, cap. XII, et alii. Sic ait Ezechiel, XLV, 6: « Sufficiant vobis, domus Israel, omnia scelera vestra; » et cap. XIV, vers. 9: « Sufficiat vobis, principes Israel, iniquitatem et rapinas intermittite, et iudicium et iustitiam facite. » Hoc est quod fideles monet S. Paulus, *Rom. XIII, 11*: « Hora est jam nos de somno surgere, etc., nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus: non in comessationibus et ebrietatibus, non in eubilibus et impudiciis, non in contentione et emulatione; sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis. » Vide ut S. Petrus S. Paulus quasi chorda ehorde concordet et succinat.

HIS QUI AMBULABERUNT, — volutantes se de vitio in vitium: tres enim sunt gradus peccatorum, primus aggredi peccatum, secundum in illo ambulare et stare, tertius in illo sedere et conquiescere, illique se totum dedere et affigere, quos expressit Psaltes initio Psalmorum, dicens: « Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit. » Impii ergo ambulantes de peccato in peccatum. Ex adverso de justis dicitur *Psal. LXXXIII, 8*: « Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion, » quod S. Furseus apud Bedam, lib. III *Histor.*, cap. XIX, audivit angelos sibi occinentes.

IN LUXURIIS. — Græcum *ἀσούγῃα* significat lasciviam, insolentiam, petulantiam, procacitatem, proterviam, tum in impudicis verbis, gestibus, tactibus; tum in dietis, irrisionibus, molestiis, quibus vexatur et molestat proximus.

DESIDERIS, — *ἐπιθυμίας*, id est *concupiscentiis*. Impiorum enim cor iis aestuat, et instar clibani ardentis assidue ejaculatur scintillas, puta ardentia desideria nunc libidinis, nunc gule, nunc avaritiæ, nunc iræ, nunc vindictæ, etc. Nam, ut ait Seneca: Immense sunt hominum

cupiditate semperque hiant et poseunt. « Altera ex fine alterius nascitur : qualem dicimus esse seriem causarum, ex quibus nominatur fatum, talem dicimus esse cupiditatum. » Ita ipse *epist. 19. Vere sapiens Eccli. xviii, 30: « Si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis. »*

VIOLENTIS. — Perperam aliqui legunt *violentis*: graece enim est *ἐπιθυμία*, id est, *temulentis*, violentis, crapulis, quales sunt ebriosorum, qui mero pleni non nisi vinum olent et eructant, adeoque in vino corpus, sensus, animam, mentem totosque se obruunt et sepeliunt, mortuis quam vivis similiores; unde Syrus vertit, *in crapula et ebrietate et protervia et cantu.*

COMESATIONIBUS. — De his dixi in Comment. in *Epist. S. Pauli, Rom. xiii, 13.*

POTATIONIBUS. — Haec vox distinguitur a violentis, quasi causa ab effectu: potatio enim causat violentiam. Rursum quasi genus a specie: potatio enim fit non tantum vino, sed et mulso, cerevisia alicujusque potibus.

ET ILLICITIS IDOLORUM CULTIBUS. — « Illicitis, » id est abominandis et execrandis; est misis. Unde S. Augustinus, *hom. 20 inter 50, legit nefandis idolorum servitutibus.* Gentiles enim non tantum colebant Cererem quasi deam dantem fruges, et Bacchum quasi deum dantem vinum; sed et aliis suis desideris et cupidinibus quibusque praeferebant deos, quos invocabant ut res concupiscentis sibi concederent, sicut « Volupiam, quae voluptate appellata est, et Libentiam, cui nomen est a libidine, » ait S. Augustinus, *lib. IV De Civit., cap. viii.* Taceo deam Virginensem, Premam, Partundam, Venerem, Priapum et alios obsceniores, quos nominare pudor non sinit, adeo ut S. Augustinus eos referens, *lib. VI, cap. ix, erubescat et perhorrescat.*

Hinc patet hanc epistolam, licet primario scripta sit ad Iudeos, secundario tamen scriptam quae ad Gentiles ad Christum conversos: hi enim in gentilismo vacarunt idololatriae, luxuriae et gubae: Iudei vero post reditum e Babylone amplius non coluerunt idola.

4. IN QUO ADMIRANTUR. — *ἐθαύρασαν*, id est peregrinantur, hoc est, peregrini sibi videntur, et quasi esse in alio mundo, videntes rem tam inopinatam, vitam scilicet vestram tam sanctam et admirandam, quam quasi rem peregrinam, novam et insolitam admirantur et obstupescunt: nimirum ingens miraculum est videre Gentilem factum Christianum subito mores in contrarium mutare, ut fiat novus homo, ex ebrio sobrius, ex incesto castus, ex superbo humilis, ex animali spiritualis. Ea ergo est vis legis Evangelicae et gratiae Christi, de qua Psaltes *Psal. xviii, 8: « Lex Domini, ait immaculata convertens animas. »* Et *Isaias, cap. viii, vers. 18: « Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum et in portentum. »* Unde *Origenes: « Ipsi, ait, Gentiles demiran-*

tur vos, quod cum ipsis in similem impletatis *θαύρασαν*, id est refusionem, hoc est confusionem, non concurratis. » Tum quia mirantur vestram mutationem, tum quia mirantur se a vobis desertos, tum quia mirantur vos concupiscentias vincere, quibus ipsi indulgentes seque mancipantes putant esse impossibile posse carere.

Nota: Pro *confusione* graece est *θαύρασαν*, quod primo significat « refusionem, » qua scilicet interrogationi turpi vel actui, turpis responsio vel actus regeritur et refunditur; *secundo*, « redundantiam. » Libido enim instar maris redundat et exaestuat in omnes obscenitates. Unde Syrus vertit, *ecce nunc admirantur, vosque maledictis prosequuntur, eo quod libidine non pruritis cum eis in illa priore ingluvie. Tertio*, « mollitiem et lasciviam; » *quarto*, « confusionem, » ut vertit *Oecumenius*, eamque duplicem, scilicet primo, pudorem et erubescantiam; *secundo*, commixtionem qua viri vel feminae turpiter, infande et subinde contra naturam inter se commisceuntur: libidine enim est portentosa et insatiabilis, unde novos semper turpitudinis modos excogitat.

BLASPHEMANTES. — *q. d.* la vestram mutationem admirantur, « simul eam non laudent, sed blasphemant, id est vituperant, rideant, execrantur, utpote suis moribus contrariam, ac tacita enim eorumdem reprehensionem: vestris enim virtutibus reipsa taxatis et damnatis eorum vita. Sic hodie videmus viros Religiosos ab improbis blasphemari, quia eorum virtutes et religionis splendor improborum quasi nocturnum oculos perstringit et pungit, cum videant sua vitia ab ipsis reipsa traduci et damnari. Quare qui id fati, ostendit se improbum, saepeque deprehensum est occultam aliquam libidinem aut vitium talibus dominari, etiamsi illud celare, et externa morum honestate velare conentur. Vere S. Prosper, *epigrammat. 32:*

Impla, ait, pars mundi parti est infesta piorum,
Nec tolerare potest dissimiles animos,
Ridens volentes opibus presentibus uti,
Sperantesque sibi credita posse dari.

5. QUI REDDENT RATIONEM EI QUI PARATUS EST JUDICARE VIVOS ET MORTUOS. — « Qui paratus est, » primo, idem est, quod qui destinatus est iudex. *Secundo*, qui ex zelo justitiae et vindictae inhabit judicio, a quideque diem iudicii expectat. *Tertio*, qui brevi et proxime iudicaturus est, id est qui in promptu habet tum seientiam et testes, puta angelos, demones ipsam, ae hominis conscientiam, quibus reos convincat et damnet; tum virtutem et potentiam, qua damnatos a se etiam reges et principes trudit in abyssum gehennae, ut nemo ejus oculos, os et manus evadere possit.

Quocirca tunc sero agnoscent suum errorem dicentque attoniti: « Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum aestimabamus

insaniam, et finem illorum sine honore. Eoco quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est. » De se vero ululantes plangent: « Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiae lumen non luxit nobis, et sol intelligentiae non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles; viam autem *ὁρθῆς*, ignoravimus. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrens, et tanquam navis quae pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum pertransierit, non est vestigium invente, » etc. *Sop. v, 3 et seq.*

Sapienter S. Augustinus, *Solitog. cap. xiv: « Cum hoc, ait, diligenter considero, Domine Deus meus terribilis et fortis, timore pariter et ingenti rubore confundor, quoniam nobis magna est indidita necessitas juste recteque vivendi, qui cuncta facimus ante oculos Judicis cuncta cernentis. »*

6. PROPTER HOC ENIM ET MORTUIS EVANGELIZATUM EST: UT JUDICENTUR QUIDEM SECUNDUM HOMINES IN CARNE, VIVANT AUTEM SECUNDUM DEUM IN SPIRITU. — Probat Christum iudicaturum vivos et mortuos, ex eo quod descendens ad inferos iudicavit mortuos carne, sed vivos spiritu. Plane enim alludit ad id quod de eisdem dixit cap. praeced., vers. 18: « Christus enim pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo et hi qui in carcere erant spiritibus, veniens praedicavit; » solum enim S. Petrus idem repetere et inculcare. Unde toties repetit et inculcat passionem Christi, patientiam, amorem fraternitatis aliasque virtutes Christianas. Hoc enim est officium boni Pastoris, doctoris et praedicatoris: nec enim auditores ea quae dicuntur illico capiunt, aut faciunt, sed identidem eadem illis repeti et imprimi debent: qua de causa S. Chrysostomus, in homiliis ad populum, saepe et pene ad nauseam insectatur jurandi consuetudinem, quae tunc Antiochiae vigeat, ac palam proficitur se non destitutum ab hac iteratione et increpatione, donec auditores eam correxerint. Jam varii varie hunc locum explicant.

Primo Pererius, *lib. IX in Genes., disp. xxx, num. 91, et Salmeron hic per « mortuos » accipiunt mortuos, q. d. Hominibus morituris dum in hac vita vivunt, serio et vere praedicatur futurum iudicium post mortem: ergo mortui vere iudicandi sunt a Christo.*

Secundo, Arias « mortuos » accipit mystice, nimirum mortuos peccato, *q. d.* his qui in Christo mortui sunt mundo et peccatis, hoc Evangelium, id est laetum nuntium allatum est, quod licet secundum hominem et carnem, id est quoad externam speciem, reliquis hominibus similes esse iudicatur, vivunt tamen secundum Deum in spiritu, id est spiritu, mente et vita Christum Dei Filium ejusque gloriam referant et representent.

Sic fere et Dionysius explicat, *q. d.* Mortui in Christo iudicantur et damnantur ab hominibus hujus saeculi, vivunt tamen coram Deo in spiritu, utpote Dei gratia et charitate praediti. Huc accedit Alcazar in *Apoc. xxi, 20, annot. 18, qui mortuos intelligit peccato et amori proptio, q. d.* Christus iudicaturus est vivos et mortuos mystice. Sic enim ab Apostolis evangelizatum est mortuis, id est fidelibus, qui peccato et mundo mortui sunt, idque ad hoc ut patienter ferant se carne iudicari, id est damnari, cuncti et occidi propter Christum, scientes in Dei tribunali sibi adjudicandam causam; seque donandos praemio vitae spiritualis, gloriose et aeternae, ut scilicet apud Deum vivant spiritu immortali, laetissimo et beatissimo.

Tertio, alii, *q. d.* Mortui in Christo iudicant, id est damnant scelera quae fere in ipsa hominis carne resident, ideoque se Deo spiritu excolentes et vivificandos subjiciunt. Verum hi omnes si mortuis non proprie ad litteram, sed mystice et spiritualiter accipiunt, eum proprie ut sonat videatur accipiunt. Sic enim immediate ante accipit S. Petrus, cum dicit Christum iudicaturum vivos et mortuos, idque hic probare contendit.

Quarto ergo *Oecumenius* proprie « mortuos » accipiens sic explicat, *q. d.* Christus descendens ad inferos iudicavit, id est damnavit mortuos ibi degentes, eos scilicet, qui dum in vivis agerent, more hominum carnalium turpiter in carne vivebant: vivificavit vero et salvavit eos, qui secundum Deum in spiritu, id est pie et spiritualiter vitam traduxerant. Verum hic dicitur ponit ordines, unum salvandorum, alium damnandorum, ac consequenter alios facit iudicatos a vivificatis, cum S. Petrus videatur facere eosdem. Hoc enim significant illa particulae quidem et autem, quae sibi invicem in eadem re et in eodem subjecto opponi solent.

Quinto, alii explicant, *q. d.* Christus descendens ad patres mortuos in limbo detentos, eis evangelizavit et nuntiavit quod iudicentur, graece *ἐπιθῆται*, in futuro, id est iudicandi sint quidem in die iudicii, « secundum homines, » id est quatenus homines jam rediivi rursus existent « in carne: » in ea enim resurrecturi sunt et ituri ad iudicium; sed pariter eis nuntiavit quod adjudicandi celo vivificandi sint « spiritu » gratiae et gloriae sempiternae. Verum haec expositio non satis explicat antithesim, quae est in *iudicari carne, et viviificari spiritu*; rursus, inter *secundum homines et secundum Deum*; sed homines Deo, carnem spiritu, et iudicium vivificationi subternit et subordinaat.

Sexto, alii: Probat, inquam, S. Petrus Christum venturum ut iudicet non tantum vivos, sed et mortuos, ex eo quod, ut dixit cap. praeced., vers. 19, Christus descendens ad inferos, ut his qui olim mortui eo descenderant, evangelizaret et praedicaret, ad hoc non ut mortuos in peccato converteret, sed ut quasi iudex eos iudicaret,

non solum percellendo et condemnaando demones et reprobos jam in gehennam damnatos, sed etiam iudicando justos olim incredulos Noe militanti diluvio, postea vero credentes et penitentes: hos enim iudicavit, hancque in eos sententiam protulit, dicendo: Ego vos ob incredulitatem et peccata damnavi «secundum hominem» id est, exterius «carne», ut scilicet exterior vester homo, puta corpus et caro crearetur et mergeretur diluvio; vel «secundum homines», id est, ut more hominum, qui corpus possunt interficere, non animam, puniamini et moriamini in carne; sed quia ante mortem penitistis, idcirco secundum Deum, id est, interius et secreto coram Deo animam vestram ad iudicio vite, ut scilicet per eam mortem et redemptionem vivatis mecum spiritu, ideoque communico spiritui vestro visionem meam divinitatis, eaque vos beo et glorifico, faciameque pariter ut tertio die mecum is resurgat in corpore ad vitam plenam, gloriosam et aeternam. Ita Suarez, III part., tom. II, disp. XLIII, sect. 3, et Gregorius de Valentia, III part., II, Quest. IV, puncto 2.

Dices: Pro iudicantur et vivant græce sunt futura *exponit* et *con.* Ergo hoc iudicium adhuc futurum est, illud vero Christi iam dictum peractum est cum ipse descendit ad inferos. Ergo de eo non loquitur hic S. Petrus. Respondeo primo: hæc futura non referuntur ad tempus præsens nobis, sed Christo, puta ad tempus Christi descendit ad inferos: tunc enim erat adhuc futurum, non factum, q. d. Christus descendit ad inferos evangelizatum mortuis, ad hoc ut eos iudicaret carne, et vivificaret spiritu: necdum enim erant ab eo iudicati et vivificati, sed adhuc iudicandi et vivificandi.

Secundo, Christus tunc inchoavit iudicium, consummabit vero illud in fine mundi. Tunc ergo peraget plenum et universale iudicium, quod sane adhuc futurum est: tunc enim iudicium illud in limbo secreto peractum celebrabit eorum toto mundo, sententiamque suam confirmabit et publicabit, ut duret per omnem aeternitatem, q. d. Christus descendit ad inferos ut mortuos patres iudicet carne, et vivificet spiritu, illudque in hoc descensu fecit inchoate, plene vero et perfecte illisum faciet iudicium.

Tertio, Christus iudicavit mortuos in limbo carne, id est, punivit eos in futurum, quia eis hanc penitentiam exterius irrogavit, ut publicam apud homines subirent notam et ignominiam, ut scilicet homines non tantum præteriti, sed et futuri iudicent, æstimetque eos quoad carnem diluvio mersos et suffocatos iuste ob eorum incredulitatem et peccata, imo iudicent eos quoad animam damnatos, esto secreto coram Deo vivificati sint spiritu. Sic enim etiamnum viri docti, uti dixi cap. præced., vers. 19 et 20, censent omnes diluvio mersos fuisse damnatos. Christus ergo sus iudicio hanc eis notam apud homines irro-

gavit, voluitque ut hoc hominum iudicium patere ob suam culpam, quia scilicet sua incredulitate et peccatis, ejusque iusta punitione et morte qua mersi sunt diluvio, hominibus iustam hoc suspicandi occasionem dederunt; verum quia S. Petrus ait: «Ut iudicentur secundum homines», non «hominem», hinc videtur potius loqui de iudicio hominum, quam de iudicio Christi, alioquin dixisset ut iudicet eos Christus, vel ut iudicentur a Christo. Potius ergo videtur loqui de mortuis, qui in pietate et carnis mortificatione iudicantur ab hominibus carnalibus egisse vitam miseram, superstitionem et stultam, non autem de mortuis in peccato, et mersis in diluvio. Unde ait his evangelizatum, id est, lætium nuntium de mercede et præmio vite beate allatum fuisse.

Quare septimo, hic videtur genuinis totius huius loci esse contextus et sensus: ne quis miretur id quod dixit S. Petrus Christum iudicaturum mortuos, id ipsum probat, dicens: «Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est.» Loquitur enim contra Gentiles et Epicureos viventes in luxuriis, violentiis, comessionibus, dicentes:

Edo, hibe, ludo: post mortem nulla voluptas,

quasi omnis felicitas in his et in hac vita consistat; censebant enim animam interire cum corpore, ac proinde stultum esse voluptatibus huius vite abstinere et carnem mortificare spe futura vite, utpote quæ nulla sit, ac proinde nullum in ea de gestis presentis vite sit expectandum iudicium, nulla merces et retributio: mortuos enim nihil sentire, nihil scire, nihil pati, imo plane non esse. Evertit hoc S. Petrus docens Christum iudicaturum tam mortuos, quam vivos, eisque pro meritis præmia redditurum; mortuos ergo vivere quoad animam, ac proinde Christianos debere pristinis cupiditatibus renuntiare, vitis carnis abstinere, ac Christo passo et crucifixo se conformare, crucifigendo carnis appetitus: «Ut iam, inquit vers. 2, non desiderit hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis,» ut nimirum in altera vita cum Christo resurgatis ad gloriam. Probat hæc omnia ex eo quod Christus, ut ostenderet se iudicaturum mortuos æque ac vivos, descendit ad mortuos patres in limbo degentes, qui in hac vita vixerunt pie, caste, sancte secundum spiritum, non secundum carnem, usque evangelizavit, id est, attulerit lætium beatitudinis, nimirum adjudicando eos caelo et vite beate, eamque quasi iudex reipsa illis largiendo, ita ut licet illi iudicentur et æstimantur «secundum homines», id est ab hominibus mundanis, esse mortui («enim mortui hic reputandum esse patet ex antithesi quæ sequitur: «Vivant autem,» etc.), id est plane interitæ «in carne,» ideoque fuisse miseri et superstitiosi vel fatui, quod, dum viverent, carnis voluptates spreverint, eamque cum vitis et con-

cupiscentis mortificaverint et crucifixerint, in sese assueverint Christo postea passo et crucifixo, fidem tamen «vivat secundum Deum,» id est, coram Deo, et dono Dei in spiritu gratiæ et gloriæ cælestis. Tunc enim ut licet iudicentur secundum homines respicit id quod dixit vers. 4: «In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem, blasphemantes.» Nam, ut ait S. Paulus, I Cor. xv, 19: «Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.»

Tales mortui fuere Prophætæ, Machabæi et similes, quos recenset Apostolus, Hebr. xi, qui austeram vitam egerunt in carnis mortificatione, et in spiritu puro sanctoque serviverunt Deo, pro eoque dura, adeoque mortem ipsam passi sunt. Teles quoque fuere multi mersi diluvio, qui prius increduli Noe illud minitanti, uti dixit cap. præced., vers. 20 (eo enim alludit), vacabant luxuriis, potationibus, comessionibus; postea tamen terræ constantia minarum Noe et fabricationis aræ pœnituerunt, seque dederunt abstinentiæ, continentiæ et penitentiæ. Hos enim homines carnales iudicabant plane mortuos, et carne mersos in diluvio, cum tamen per Christum vivant spiritu. Horum enim exemplum Christianis proponit ut eos imitentur, ac pristinas carnis illecebras abdicent, spiritumque gratiæ vivant, ut mox cum Christo resuscitari, felicitate donari, et spiritu gloriæ aeternæ vivere et beari mereantur. Hic enim versus pendet a vers. 1 et seq.

Porro ex horum piorum gloria et præmio colligendas reliquit S. Petrus impiorum penas et supplicia quæ scilicet tormenta eos maneant, qui carnis voluptatibus indulgentes, totos se tradiderunt luxuriæ et crapulæ, ut hos devitent fideles, et pios in mortificatione carnis viventes et moribus sequantur. Unde et subdit: «Omnium autem finis appropinquavit.»

Nota primo, et secundum homines idem est quod ab hominibus, qui humana, id est exteriora et sensibilia æstimant, quæ tantum iudicant, amant et sectantur ea que vident, sentiunt et sapiant «in carne,» et carnalibus voluptatibus, ac proinde iudicant eos qui in carne vixerunt et vivunt abstinentes et continentés, esse miseros, supersticiosos et fatuos.

Hinc opponitur et secundum Deum, id est, apud Deum, coram Deo, a Deo, dono et præmio Dei, qui est dominus spirituum, piam mentem inspicit, eamque iudicat secreto, interius et invisibiliter conferendo ei vitam spiritus, puta vitam spiritalem, celestem, angelicam, beatam et divinam.

Nota secundo, alludit S. Petrus ad Christum, quem cap. præced., vers. 18, dixit passum pro nobis, aut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, q. d. Sicut *et* *et* *et* pro nostris patrumque culpis hoc iudicium subit, ut moretur carne, sed tertio die resurgens vivificaretur spiritu: ita pariter idem

iudicium patribus qui secundum spiritum, non secundum carnem vixerunt, irrogavit, hanc eos sententiam pronuntiavit: Quia carnis concupiscentias mortificastis, dono vos vita spiritus et licet ab hominibus carnalibus iudicemini plane esse mortui, ideoque vixisse misere in carne, tamen apud Deum vivatis felices in spiritu, nimirum immortales, beati et gloriosi in anima, ac suo tempore cum Christo vobiscum passo et crucifixo resurgatis in corpore immortalis, beato et glorioso. Hoc significat et propter hoc et mortuis evangelizatum est, fuit enim hoc iudicium Christi evangelium, id est, lætissimum nuntium, quod patribus toties et tandem carne mortificatis attulit de sua morte et redemptione jam peracta, ideoque eorum liberatione, felicitate et gloria.

Unde tropologicè hoc iudicium Christi et patrum necesse est ut subeat quilibet Christianus, nimirum ut iudicetur et mortificetur carne tum ab aliis, tum a seipso, indeque vivificetur spiritu tum per gratiam, tum per gloriam. Hæc referri potest expositio moralis potius quam literalis S. Augustini, *epist.* 99, qui per mortuos accipiens non inferos, sed infideles et iniquos, sic explicat: «Propterea, inquit, in hac vita et mortuis evangelizatum est, id est, infidelibus et iniquis, ut cum crederent, iudicentur quidem secundum homines in carne, hoc est in diversis tribulationibus, et in ipsa morte carnis: unde idem Apostolus alio in loco dicit, tempus esse ut iudicium incipiat a domo Domini, vivant autem secundum spiritum, quia et in ipso fuerant mortificati, cum morte infidelitatis et impietatis delinuerunt.» Et ita Cæcumenius: «Dicitur, ait, eos qui ita Christo mortui sunt, ut morti Christi conformentur, et mundo, id est, mundanis concupiscentiis mortui sunt, et soli Christo vivunt, ob anteaquam ignave ac negligenter vitam seipso in carne condemnare, atque id nihil aliud esse quam spiritum, id est, ex Christi institutione, vitam traducere: quippe cum priorum vite actionum damnatio alacriores ac promptiores ad ea que præmanibus habent exercenda, ipsos efficiat.» Sic et Hugo, Vatablus et alii (1).

7. OMNIBUS AUTEM FINIS APPROPINQUAVIT. — Tunc autem non respiciit proxime precedentia de iudicio mortuorum, sed id quod superius dixit de «strenuendo a luxuriis, comessionibus et pristinis vitis: huius enim abstinentiæ causam reddit, quod voluptatum æque ac rapinæ omnium finis appropinquet; proprie vero respicit et paratus est iudicare, q. d. Instat nobis Christus iudex, quæ instat finis omnium: ergo par est sobrie et caste

(1) Rosenmullero et verzi sunt, qui per iustos iudicantur propter religionis professionem et vita erant sublati, ut totius communitatis sensus sit: Quapropter etiam illis qui hodierno tempore mortem pertulerunt, læta fuit annuntiatio facta, futurum ut, quamvis mortem perpassi fuerint humanitas, reviviscant tamen per omnipotentem vitam divinam.

vivere, ac Christo passo conformari, ut coram eo iudice securi et licti comparere, et vite sanctæ transacte rationem reddere possimus. Hoc est quod monet Christus, *Luce XXI, 34*: « Attendite ne graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis huius vite, et superveniat in vos repentina dies illa. »

Porro, « finis » hic primo accipi potest vite, *q. d.* Brevis est vita nostra, jamque multi 30, 40, 50 æque annos vixerunt: parum ergo eis restat: imminet ergo vite finis, mors et iudicium particulare.

Secundo, et potius, « finis » hic intelligitur mundi et sæculi: hoc enim innuit *omnium, q. d.* Mundus jam stetit per quatuor annorum millia, vergitque ad senium et occasum: mundus sex vite sue ætates transegit, agit jam septimam et ultimam; ergo ejus finis appropinquat. *Prima* enim mundi ætas fuit ab Adam ad Noe et diluivium. *Secunda*, a Noe ad Abraham. *Tertia*, ab Abraham ad Moysen. *Quarta*, a Moysen ad Davidem. *Quinta*, a Davide ad captivitatem Babylonicam. *Sexta*, a captivitate Babylonica ad Christum. *Septima* jam agit a Christo usque ad finem mundi. Hinc S. Joannes *epist. I, cap. I, vers. 18*, ait: « Filioi, novissima hora est; » et S. Paulus, *I Corinth. X, 41*: « Hæc, inquit, scripta sunt ad correctionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt. » Hinc ait in præterito « appropinquavit » quia major sæculorum pars et numerus jam præterit (1).

Mystice (Eccumenius: « Finis, inquit, omnium, » scilicet Prophetarum, « est Christus, *q. d.* Quoniam omnium perfectio, qui est Christus, accessit, vos quoque debetis huic conformari, in omnibus absolutos ac perfectos vos reddere in temperantia, in sobrietate orationum. »

ESTOTE ITAQUE PRUDENTES, ET VIGILATE IN ORATIONIBUS. — *Ti itaque* significat hæc educi et concludi ex jam dictis, *q. d.* Quia finis omnium appropinquat, par est, ut ad eum vos comparetis, prudenter in omnibus agendo et vigilando in orationibus, juxta illud vulgo tritum:

Quidquid agas, prudenter agas, et respice finem.

Alludit, imo reficit illud Christi: « Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit; » et *Math. xxv, 13*: « Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam; » et *cap. xxvi, vers. 41*: « Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. »

Pro *estote prudentes* græce est *σπουδαίως*, quod (Eccumenius, Pagninus, Vatablus, Isidorus, Gagneus et alii vertunt, *sobrius estote*: « quippe, ait Eccumenius, cum sobriorum sit oratio et precum

(1) Alii interpretantur finem reipublice Judæorum, vel exitum et eventum vaticinationum prophetarum, Christi et Apostolorum de exilio gentis Judæicæ, ut *videt*; sit *omnibus*, *videtur* autem sint omnia prophetarum et Christi *videlicet*.

effusio, id est, vigilantium, et non eorum qui mundanarum rerum ebrietate sopiti opprimuntur. » Hinc sobrietas dicitur *σπουδαίως*, eo quod *ἐστὶν τὸ σπουδαίως*, id est, servet prudentiam et mentis sanitatem. Syrus vertit, *estote casti*: sobrietas enim comes et filia est castitas. Noster generaliter et planius vertit, *prudentes estote*. Prudentia enim omnium virtutum est dux et auriga, ut aiebat S. Antonius, quæ singulas hominis actiones ordinat et moderatur, itaque hominem componit et disponit, ut secure finem omnium expectet, et fidenter coram tribunalis Christi rationem vite sue redditurus se sistat.

Nota, quoad etymon « prudens dicitur quasi porro videns, ait Isidorus, lib. XX *Etymol.*, xv. Porspicax enim est, et incertorum casus videt. » Prudentia ergo dicitur quasi porro videntia, vel providentia. Definitio ejus hæc traditur a S. Augustino, lib. I *De Lib. arbit.*, cap. xiii: « Prudentia est rerum appetendarum et fugiendarum scientia. » Ab Aristotele, lib. VI *Ethic.*, v: « Prudentia est recta ratio agendorum. » Ab aliis plane et plene sine definitur: « Prudentia est virtus intellectus, qua in quovis negotio occurrente novimus quid honestum sit, quid turpe; quid faciendum, quid fugiendum. » Partes integrantes prudentiæ a nonnullis traduntur sex. *Prima* est « providentia, » que est consideratio futurorum eventuum, qui possunt sequi ex opere. *Secunda* est « ratio, » puta promptus ratiocinandi et colligendi unum ex alio. *Tertia* est « docilitas, » sive promptitudo ad discendum. *Quarta* est « solertia, » sive sagacitas, que est medi inventio tempore brevissimo, ait Aristoteles. *Quinta* est « circumspicere, » puta consideratio circumstantiarum ne qua desit in opere. *Sexta* est « cautio, » puta cura ut vitentur pericula et incommoda operi conjuncta. Officia et actus prudentiæ præcipui sunt quatuor: « Concilium, » ex bona deliberatione; « iudicium, » ut meliores et medium aptius ad finem eligatur; « constantia, » in retinendo eo quod recte iudicatum est; « diligentia, » in exequendo. Hisce totidem vitia et actus imprudentiæ opponuntur, nimirum « precipitatio, » que militat contra consilium; « inconsideratio, » contra iudicium; « inconstantia, » contra constantiam et iudicii firmitatem; « negligentia, » contra diligentiam et vigilantiam rationis in exequendo. Prudentia ergo est mensura et regula virtutum omnium que sunt in voluntate, a qua ratio honesti et virtutis in singulis derivatur et descendit. Illud enim est opus virtutis, quod conforme est iudicio et dictamini prudentiæ. Prudentiæ enim officium est præscribere modum virtutibus, quidnam scilicet in singulis functionibus sit rationi commensum, non exorbitans per excessum vel defectum. Quocirca perfecta prudentia tantum est in viris probis, qui affectus habent domitos: in aliis enim affectus sepe mutant et pervertunt iudicium rationis et prudentiæ, ait D. Thomas, II II, *Quæst. XLIX, Q. 1*.

inque prudentia circa particularia versatur, ut singula fiant convenienti loco, tempore et modo.

Moraliter discite hic primam et principem virtutum omnium esse prudentiam. Præclare Nazianzenus in lambico *De Fortuna et Prudentia*: « Malim, inquit, prudentiæ guttam, quam integrum secundioris fortunæ pelagus. » S. Basilius in *Constit. Monast.*, cap. xv: « In omni, ait, que suscipitur actione, antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusvis generis est, quod licet bonum videatur, non in vitium recedat, si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. » Idem orat. 21 *De Felicitate et Prudentia*: « Vera, inquit, prudentia nihil aliud est quam rerum faciendarum omittendarumque cognitio, quam qui sequitur, nullo tempore a virtutis operibus deflectet, nec unquam pravitalis spiculo configitur. » S. Augustinus, concione 1 in *Psalm. xxxvii*: « Prudens, ait, dicitur esse porro videns: si prudens, porro videns, ergo fide videt. » Idem, in *epist. ad Rom.*, propos. 49: « Prudentia est spiritus, quando neque in bonis temporalibus spes nostra est, neque in malis timor. » Idem, lib. VI *Musice*: « Prudentia est affectio animæ vel motus qui intelligit eterna superiora esse, et inferiora esse temporalia, » ideoque illa præ his appelanda.

Idem sensero Gentiles, qui hæc prudentiæ partim dant elogia, partim præcepta. Socrates rogatus, « quid esset prudentia? anime, inquit, concinnitas. » Ita Stobæus, *serm. De Prudentia*. Idem: « Ut navis vacua, inquit, instrumentis convenientibus, sic vita prudentiæ affectibus instruenda est et munienda. Nec equo sine freno, nec divitiis sine prudentia tuto quis uti poterit. » Idem discipulos docebat tria: *primo*, « ut in animo haberent prudentiam; » *secundo*, « in lingua silentium; » *tertio*, « in vultu verecundiam. » Ita Maximus, *serm. 41*. Philo, lib. I *Alleg.*: « Quod, inquit, inter metalla est aurum, hoc inter virtutes est prudentia. » Plutarchus: « Ut Cyclops exoculatus, ait, quoqueversus manus porrigat, nullo certo innititur scopo: ita magnus Rex cui desit prudentia, quidquid aggreditur ingenti rerum tumultu, sed nullo iudicio. »

Prudentiæ præcepta hæc assignat. *Primum* est Biantis apud Laertium: « Considera, et postea rem aggredere. »

Item: « Aggredere tardus agenda, aggressus ago constans. »

Secundum est Periandri apud Laertium: « Ea facito quorum te non peniteat. » Idem rogatus quid in minimo esset maximum? respondit: « Prudentes cogitationes animæ in corpore humano. »

Tertium: « Prudentia perfecta nihil in rebus humanis admiratur. » Ita Democritus apud Stobæum, *serm. 3*.

Quartum: « Prudentia virtutibus omnibus utitur, atque earum modum, ordinem et occasionem quam oculus quidam mentis undequaque luel-

dissimus ostendit, ideoque prudentia sui possessores efficit Deo similes. » Ita Jamblicus apud Stobæum, *serm. De Prudentia*.

Quantum: « Prudens vir ad vitam quasi ad viam quandam, non pretiosus vitium, sed quod magis necessarium est comparat. » Ita Criton, *lib. I*.

Sextum: « Prudentiæ sunt tria munia: primo, præteritorum meminisse; secundo, agere præsentia; tertio, futura cavere. » Ita Isocrates apud Stobæum, *serm. 4*.

Septimum: « In prælio soli cordati milites sunt causa victoriæ. » Ita Agesileus apud Plutarchum in *Lacon*; unde de Scipione juniore dixit Cato il lud Homeri de Tiresia, *Odys. II*:

Ille sapit solus, volitant alii velut umbra.

Ita Plutarchus in *Apophth.*

Celebre est illud Euripidis: « Unum consilium rectum magnam militum manum vincit. » In bello ergo æque ac cæteris rebus plus valet prudentia, quam arma et vires.

Octavum: « Sicut exercitum ducit Imperator gubernator navigia, muncum Deum, animam ipsam mens; sic ipsam felicitatem præsentis vite temperat regitque prudentia. » Ita Architas apud Stobæum, *serm. 11 De Virtute*, que est in ordine prima.

Nonum: « Prudentia te docet ut in cunctis semper idem sis, tam in prosperis, quam in adversis, sicut manus eadem estive in palmum extendatur, sive in pugnum contrahatur. » Ita S. Auctor, *serm. ad Fratres in eremo*, *serm. De Prudentia*, tom. X S. Augustini.

Decimum: « Ut cicatrix admonet cavendum esse vulnus, ita memoria præteritorum malorum reddit cautiore. » Ita Plutarchus.

Undecimum: Fibri « Pontici gentilia sibi amputant in venatu, quod hoc se peti intelligant: ita prudentis est rem abjicere ob quam periclitatur. » Ita Plutarchus. Sic Christus jubet erui oculum, manum, pedem, si ea ipsi sunt scandalo et ruinæ, *Math. xviii, 8*. Prudentia ergo docet postponere bona famæ, famam vite, vitam conscientie:

Omnia si perdes, famam servare memento.

Duodecimum: « Cum auscultas qui quatuor sunt aures, » hoc est, audi eum qui diuturno complurium rerum usu præ cæteris sapiens, uti fere sunt senes, qui res privatas et publicas diu tractaverunt.

Decimum tertium: « In bellicis difficultatibus providendum est ut potius in nocendo aliquid committatur, quam cum aliquo detrimento militum nocatur. » Ita Caesar, lib. VI *De Bello Gallico*.

Decimum quartum: « Loco sapientiæ est alienam stultitiam aperiri, et quiete intueri hostem imprudentia ruentem. » Ita Tacitus, lib. II *Histor.*

Decimum quintum: « Prudentium est Deum colentium est, pullulantem belli causas, præsentiam

cum amicos, profinus incidere; imprudentium vero et Deum sibi iratum querentium est, tumultus occasionem excitare. » Ita Procopius, lib. II *Belli Persici*.

Decimum sextum : « Prudentium est, amicos inimicitias condonare; stultorum et barbarorum est, amicos cum inimicis tollere. » Ita Dionysius Halicarnassius, lib. V. Idem, lib. XI : « Prudentes, aut publica commoda privatis simultatibus potiora duont. »

Decimum septimum : « Ex malis minimum elige, ex bonis maximum. Quæ divinitus accidunt, necessario; quæ ab hostibus, fortiter ferto. » Ita Thucydides, lib. II. « Ne temere cuilibet credas, nec propter rerum successum insoleras : sed cuncta expecta quæ hominibus accidere possunt. » Ita Polybius, lib. VIII.

Decimum octavum : « Nemo bonus vir imperii cupiditate tenetur, sibi gravium negotiorum curam exoptat; et in huiusmodi re expedit munus impositum considerate subire, ut tuto idipsum liceat exequi. » Ita Dionysius, lib. XXXVI. Ergo vita est vita beata.

Decimum nonum : « Præveniendi sunt hostium consilia, antequam eum damno crescant. » Ita Dionysius, lib. XXXVIII.

Vigesimum : « Qui suæ incolumitatis curam gerit, duo observet : unum, ut negotio præfectus difficultatem ejus a se removeat; alterum, ut rei bene gestæ neminem servet. » Ita idem, lib. XLIX.

Vigesimum primum : « Præquam incipias, consulta; et ubi consuleris mature, facto opus est. » Ita Sallustius in *Catiline*.

Vigesimum secundum : « Presentibus bonis uti præstat, quam fugientia querere. » Ita Procopius, lib. I *Belli Persici*. Sic securi periculosis, certa dubiis, perpetua temporariis, multa paucis, facilia difficilibus, publica privatis, divina humanis, caelestia terrenis anteponenda sunt : hæc enim dicit prudentia.

Vigesimum tertium : « Plurimum juvat in rebus obeundis temporis uti opportunitate. » Ita Procopius, lib. I *Belli Persici*.

Vigesimum quartum : « Insignis est prudentia quod non facere non possis, id facere ut libenter fecisse videaris. » Ita Pachym., lib. IX.

Vigesimum quintum : « Super arduis rebus diu multaque et graviter deliberandum, ut quod honestissimum est et æquissimum amplectamur, sed imprimis interpellandus est Deus, ut quod optimum est nobis suggerat. » Ita Comines, lib. II.

Vigesimum sextum : « Salius est sua tueri, quam aliena cum periculo appetere. »

Rursus : Prudentis est sua non ostentare, consilia celare, rumoribus non terri, in alieno malo fugienda intueri, juxta illud :

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Vigesimum septimum : « Accommodas te tem-

pori, nec te in aliquibus mutes, sed potius aples, » ait Seneca, *De Quatuor Virtutibus*.

Vigesimum octavum : Aristoteles ad Alexandrum; « Annales, ait, patrum discute, inde poteris bona exempla extrahere, quia acta præterita dant certum documentum de futuris. »

Vigesimum nonum : « In prudentia duo vitia vitanda sunt : unum, ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temere assentiamus; alterum, ne nimis magnum studium, multamque operam in res obscuras atque difficiles, easdemque non necessarias conferamus. » Ita Cicero, lib. I *Officiorum*.

Trigesimum : « Prudentia est virtus intelligentiæ et rationis, per quam in consulendo delectus haberi potest honorum et malorum, quæ pertinent ad felicitatem, » ait Aristoteles, lib. I *Rhetorice*, IX.

Trigesimum primum : « Prudentie est futuram injuriam præcavere : indolentie vero quod factum est non ulcisci, » ait Democritus.

Denique septem Græcæ Sapientum hæc fuere gnoma et præcepta sapientiæ. Bias inquit : « Veritas odium parit. » Chilon : « Nosce teipsum. » Cleobulus : « Ne quid nimis. » Thales : « Sponde, noxa præsto est. » Pittacus : « Occasione utere. » Periander : « Moderare iram. » Solon : « Nemo ante mortem beatus. »

VIGILATE IN ORATIONIBUS. — *Nῆφρων* significat primo, « sobrii estote; » secundo, « vigilate; » tam enim vigilia quam sobrietas requiritur ad orationem. Meminerat S. Petrus sui lapsus ex eo quod, Christo orante in horto, ac momento : « Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem, » ipse somno et merore victus dormitasset, nec orasset : unde contigit eum in tentatione negare Christum ; suo ergo malo doctus monet alios, ut hunc scopulum in quem ipse impeggerat, caveant, ac tam noctu quam diu in oratione sint assidui, acres et vigiles. Nimirum, « vita mortalium, præsertim fidelium, est vigilia, » tum quia ipsi hostibus undique cinguntur, contra quos jugiter excubare oportet ; tum quia diem Domini certo expectant, et nesciunt quando is venturus sit. Unde S. Hilarius in cap. xxiv *S. Matthæi* : « Satios, inquit, nos esse convenit, quia diei ignoratio intentam sollicitudinem suspensæ expectationis exagitat. » Et S. Ambrosius, lib. V *De Fide*, cap. vii, hæc vigiliæ causam assignat : « Ut dum certa, inquit, futuri judicii momenta nescimus, semper tanquam in exubiis constituti, et in quadam virtutis specula collocati, peccandi consuetudinem declinamus, ne nos inter vita dies Domini deprehendant. » Plura de vigiliis ejusque causis, vide apud S. Chrysostomum, hom. 62 *ad Populum*, et S. Augustinum in illud *Psal. LXXII* : *Deus, Deus meus, ait de luce vigilo*.

Porro S. Petrus vult nos vigilare, id est, assiduos, acres et alacres esse in orationibus, tum quia orationes sunt arma efficacissima contra omnes tentationes et hostes : tum quia orando præparare nos convenit ad diem Domini, ut scia-

ect eum assidue cogitando, amando, laudando, invocando expectemur. Unde S. Basilius, hom. in *S. Julittam* : « Accumbens mensæ, ait, ora : edens panem, largitori gratias rependito. Tunicam indueris? gratias age benigno datori. Amicis pallio? fac in te auferat interior erga Deum charitas, qui integumenta largitus est. » Et sane si cuilibet beneficium aliquod, licet exiguum, in nos confereat illico gratias agimus, multo magis Deo identidem et singulis horis nova dona tum corpori, tum animæ nostræ largienti, crebro et quasi continue gratias agere debemus, juxta illud S. Augustini, *Solitudo*, cap. xviii : « Sicut nulla est hora vel punctum in omni vita mea quo tuo beneficio non utar : sic nullum debet esse momentum quo te non habeam ante oculos, in mea memoria, et te non diligam ex omni fortitudine mea; » et paulo ante : « Tuum igitur sit totum id quod vivo, et totus totum me tibi offero. Totus spiritus, totum cor, totum corpus, tota vita mea vivat tibi; vita mea dulcis, quoniam totum me liberasti, ut totum me possideres. » Idem, epist. 77 *ad Aurelium* : « Quid melius aliud, ait, et animo geramus, et ore promamus, et calamo exprimamus, quam Deo gratias? Hoc nec dici brevius, nec audiri letius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. »

8. ANTE OMNIA, MUTUAM IN VOBISMETIPSIS (græcè *ἐν ἑαυτοῖς*, id est, in vos, inter vos : ita Pagninus, Vatablus et alii, puta « mutuum » in invicem, ut dixit; agit enim de charitate proximi, non Dei, ut patet ex seq.) CHARITATEM CONTINUAM HABENTES. — Græcè *ἀλλήλων*, quod primo significat extensam, continuum, perseverantem; secundo, vehementem et celerrimam; ita Pagninus et Vatablus; tertio, liberalem, profusam; quarto, cordialem et ex imo totoque corde manantem : *ἀλλήλων* enim idem est quod *impense*, omnibus viribus, vehementer, prolixè, liberaliter, toto animo. Talem enim charitatem habuit erga nos habetque Christus, atque ex ea sanguinem, spiritum, vitamque pro nobis effudit, imo nobis in cibum dedit. Unde S. Bernardus : « Consanguineus, inquit, sumus in sanguine Christi. » Vide ergo quantopere invicem diligere debeamus, scilicet ut sanguinem et consanguineos tam nostros, quam Christi. Talem charitatem habuit S. Paulus, de quo S. Chrysostomus, hom. 13 in II *ad Corinthios* : « Cor Pauli, ait, dilavit charitas : nihil latius corde Pauli, quod totum orbem complexum est. » Vide dicta initio *Act.* in effigie Pauli, et I *Cor.* XIII, et *Coloss.* III, 14, ubi Paulus S. Petro succedens : « Super omnia autem hæc, inquit, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. » Hoc est quod dicitur *Cant.* VIII, 6 : « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio. Lampades ejus lampades ignis atque flammularum : aquæ multe non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. »

Porro modum charitatis mutue præscribit S. Basilius, serm. *De Institut. Monachorum*, nimirum eum

debere imitari Deum et solem. « Sicut igitur, inquit, Deus (et sol) promiscue omnibus lucem imperperit, sic imitatores Dei, charitatis ipsorum radium æqualiter communicare omnibus debent, quia ubi deliquit patitur charitas, eo prorsus ejus loco odium succedit. » Idem in *Regulis brevior.*, interrog. 162, interrogat : « Cujusmodi mutuum inter nos alii erga alios charitatem habere debeamus? » ac respondet, qualem Dominus ostendit et docuit cum dixit : « Diligite invicem sicut dilexi vos. Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis; quod si ponenda est anima, quis non multo magis in his que minoris sunt pretii, necessario adhibere ea est animi promptitudo? non ea re ut humanis officis faciamus satis, sed eo consilio ut Deo placeamus, et utilitati ejusque consulamus. » Idem, orat. 1 *De amore in Deum et proximum* : « Eam, ait, inter nos charitatem habere convenit, qualem homo, natura ipsa duce, erga tum membrorum suorum gerit, æqualem universo corpori sanitatem optando, eo quod etiam dolor uniuscujusque membri parem corpori molestiam exhibeat. » Et paulo antea : « Commoneat te mutuos amor vespertilionum, qui longa quadam veluti catena constructi inter se cohercent, ne unquam separationem ac vitam solitariam societate atque communionem præstantiorem esse existimes. »

QUIA CHARITAS OPERIT (græcè *καλύπτει*, id est, operiet hoc est, operire potest et solet) MULTITUDINEM (id est, universitatem) PECCATORUM. — Sic dicitur Christus passus pro multis, id est pro omnibus, *Matthæi* XXVI, 30; et quod multi, id est omnes, resurgent in die judicii, *Daniel*, cap. XII, 2. Quares primo, quemam hie intelligatur charitas? Respondeo primo, S. Bernardus, serm. 23 in *Cant.*, intelligit charitatem Dei, quæ prædestinatorum suorum ante mortem peccata operit. « Slat, inquit, propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum ; ipsorum et dissimulans mala, et remunerans bona : ut miro modo esse nec modo bona, sed et mala cooperentur in bonum. » Et mox : « Hos ergo adverti quia nunquam peccasse, quoniam et si quæ deliquisse videntur in tempore, non apparent in æternitate, quia charitas Patris operit multitudinem peccatorum. »

Secundo, Clemens Alexandrinus, lib. II *Strom.*, cap. VI, intelligit charitatem Christi : hæc enim electorum suorum operit peccata, dum eis applicans suam passionem imperit gratiam, quæ omnia eorum peccata abstergit. Verum uterque hic sensus accommodatilius potius est quam genuinus. Agit enim S. Petrus de charitate mutua, quæ scilicet fideles invicem se diligant, non de charitate Dei, aut Christi. Unde

Tertio et genuine, intelligit charitatem fidelium. Ita Tertullianus, Ambrosius, Augustinus, Clemens, Prosper, et alii mox citandi. Jam cum duplex sit eorum charitas, una qua diligunt Deum,

alia qua diligunt proximum, aliqui intelligunt hic charitatem qua diligunt Deum. Hæc enim operit, id est, tegit et abolet peccatum, tum per actum contritionis: contritio enim est dolor de peccatis manans ex amore Dei super omnia, ideoque abolet omnia peccata mortalia, juxta illud Christi de Magdalena: « Remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum, » *Luce vii, 48*; tum per actum martyrii, de quo hunc locum accipit Tertullianus in *Scorpiano*, cap. vi: « Sic, inquit, dilectio operit multitudinem delictorum, qua Deum scilicet diligens ex totis viribus suis, quibus in martyrio decertat; ex tota anima sua, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit. » Simili modo actus dilectionis Dei super omnia extrudit omne peccatum mortale, et peccatorem justificat, etiamsi de his propter oblivionem actualem dolorem et contritionem non eliciat, juxta illud *Prov. vii, 17*: « Ego diligentes me diligo, » ut passim docent Theologi; actus enim charitatis nequit consistere cum statu peccati: vide Franciscum Suarez, III *part.*, tom. IV, disp. IX, *Quæst.* I, concl. 2. Verum alii magis proprie accipiunt hic charitatem non Dei, sed proximi, et fraternali, tum quia alludit, *in* *Scriptura* significat omne peccatum, ad ejus ultionem: unde cum illud condonatur, dicitur sanguis tegi; cum non condonatur, dicitur apparere et clamare vindictam. Hoc est quod ait Deus *Ezechiel. xxiv, 6, 7, 8*: « Væ civitati sanguinum, etc. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidiissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri putare: ut superinducerem indignationem meam, et vindicta ulciscerer, dedi sanguinem ejus super petram limpidiissimam, ne operiretur. Propterea hæc dicit Dominus: Væ civitati sanguinum, ejus grandem faciam pyram, » ut grandi incendio comburatur Jerusalem a Chaldeis. Adversus *Joel, cap. iii, vers. 21*, ait: « Mundabo sanguinem eorum, quem antea non mundaveram, » id est tegam et condonabo peccata per merita Christi. Sic Nehemias loquens de Sanaballat et hostibus Judæorum, orat Deum: « Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur; » sed jugiter illud aspice, ut punias et vindices; et *Psal. lxxxiv, 3*, ait David: « Remissi iniquitatem plebis tuæ; operuisti omnia peccata eorum: » *operuisti*, id est, remisisti; prior enim versus de more explicat posteriolem.

Secundo, charitas operit peccata proximorum, scilicet injurias (has enim significat Hebr. *פצע* *pescaim*, id est *pravationes*, *Proverb. x, 12*) et offensas, quibus alii alios offendunt, et ad iram provocant. Has enim operit charitas, tum in animo ejus qui offensus est, obliuendo injurias, sicut apud Athenienses erat lex *ἀφνειός*, id est *oblivionis injuriarum*; tum in animo ejus qui offendit, operit animositatem, incitando eum ad redamationem ut culpam agnoscat, sequæ offenso-

ralem extendit ad charitatem Dei, quia hæc illi connexa est, imo ex hæc illa oritur. Sic eandem extendit S. Jacobus, dicens cap. v, vers. 20: « Qui converti fecerit peccatorem, etc., operiet multitudinem peccatorum. » Charitas ergo tegit et abolet peccata coram Deo tripliciter: *primo*, dispositivè, quia actus contritionis est ultima dispositio ad gratiam et justitiam: contritio enim est actus charitatis; *secundo*, formaliter, quia habitus charitatis et gratiæ formaliter justificant hominem; *tertio*, meritorie: justificati enim actibus contritionis et charitatis merentur remissionem peccatorum venientium.

Porro charitas operit peccata propria, non tantum quoad culpam, sed etiam quoad penam, quia ejus remissionem a Deo impetrat. Atque inde videtur orta hæc phrasit, ut peccatum cum condonatur, dicitur tegi, quod scilicet antequam condonetur, continuo verberet oculos Dei et hominum, eosque irritat ad ulciscendum. Proprie vero videtur orta ex homicidio, quod, quia summum est scelus, hinc exemplum est et speculum cæterorum. Unde *sanguis*, id est, effusio sanguinis, in Scriptura significat omne peccatum. In homicidio enim sanguis effusus ferit oculos cognatorum, amicorum et judicum, præsertim Dei, ad ejus ultionem: unde cum illud condonatur, dicitur sanguis tegi; cum non condonatur, dicitur apparere et clamare vindictam. Hoc est quod ait Deus *Ezechiel. xxiv, 6, 7, 8*: « Væ civitati sanguinum, etc. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidiissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri putare: ut superinducerem indignationem meam, et vindicta ulciscerer, dedi sanguinem ejus super petram limpidiissimam, ne operiretur. Propterea hæc dicit Dominus: Væ civitati sanguinum, ejus grandem faciam pyram, » ut grandi incendio comburatur Jerusalem a Chaldeis. Adversus *Joel, cap. iii, vers. 21*, ait: « Mundabo sanguinem eorum, quem antea non mundaveram, » id est tegam et condonabo peccata per merita Christi. Sic Nehemias loquens de Sanaballat et hostibus Judæorum, orat Deum: « Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur; » sed jugiter illud aspice, ut punias et vindices; et *Psal. lxxxiv, 3*, ait David: « Remissi iniquitatem plebis tuæ; operuisti omnia peccata eorum: » *operuisti*, id est, remisisti; prior enim versus de more explicat posteriolem.

Secundo, charitas operit peccata proximorum, scilicet injurias (has enim significat Hebr. *פצע* *pescaim*, id est *pravationes*, *Proverb. x, 12*) et offensas, quibus alii alios offendunt, et ad iram provocant. Has enim operit charitas, tum in animo ejus qui offensus est, obliuendo injurias, sicut apud Athenienses erat lex *ἀφνειός*, id est *oblivionis injuriarum*; tum in animo ejus qui offendit, operit animositatem, incitando eum ad redamationem ut culpam agnoscat, sequæ offenso-

reconciliet: offensi enim charitas allicit charitatem offendentis, et vice versa: magnes enim amoris est amor. Sensus ergo genuinus hujus loci est, *q. d.* Mutuam charitatem colite. Hæc enim ubi animum occupavit, operit mutuas offensas, quibus crebro alii alios dictis aut factis læcessimus et offendimus, itaque parit pacem et concordiam. Hinc esse sensum patet *primo*, ex antecedentibus et sequentibus, quæ omnia spectant charitatem mutuam; *secundo*, ex *Proverb. cap. x, 12*, quem locum hic citat S. Petrus. Ibi enim odium dicitur suscitare rixas, charitas autem peccata, id est, rixas jam suscitatas, vel suscitandas operire; ubi Scholiastes clare vertit, *omnes injuriam facientes operit amor*. Jam ex hoc sensu generali varii educuntur particulares: nam, ut ait Clemens Alexandrinus, II *Strom.*: « Multis modis intelligitur charitas, per mansuetudinem, per benignitatem, per tolerantiam, per invidiam et æmulationis vacuitatem, per odii remotionem, per injuriæ oblivionem. » *Primo est, q. d.* Si suas proximo remisit injurias, ille tuo hoc amore provocatus tuas pariter tibi remittit, sicque utrisque Deus suas quoque remittit, juxta illud Christi *Matth. vi, 14*: « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater cælestis delicta vestra. » Unde et nos orare jubet: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Qui enim offensas proximis remittit, meretur de congruo, si peccator sit, ut peccata mortalia; et de condigno, si justus sit, ut venialia sibi a Deo condonentur.

Secundus, odium per rixam manifestat delicta; charitas vero silentio vel prudentia sua eadem operit, id est celat vel excusat, nisi quantum fraternæ correctio ea argui et corripi requirit. Ita Cæmuenius et Lyranus hic, et S. Chrysostomus, *hom. 4 in Acta*: « Charitas, inquit, multitudinem peccatorum tegit: inimicitia autem etiam ea quæ non sunt, suspicantur. » Sic et S. Bernardus, *epist. 17*. Unde S. Augustinus explicans illud *Matth. xviii, 13*, *Si peccaverit in te frater tuus, vado et corripo eum inter te et ipsum solum*: « Ipsa charitas, inquit, postulat ut secreto corrigantur quæ peccantur secretis: ubi contingit malum, ibi moriatur: nam si solus nosti, et vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor. » Charitas ergo proximi peccatum non evulgat, ne illud exulceret, sed tegit vel privatim corripit, ut sanet. Vere Abbas Pastor in *Vitis Patrum*, lib. V, libello 9, num. 6: « Quaecumque, ait, hora tegimus peccatum fratris nostri, tegit etiam Deus nostrum; et quaecumque hora prodiderimus culpas fratrum, et Deus nostras similiter prodet. » Quia enim mensura mensi fueritis, remietur vobis: ita Constantinus Magnus in Concilio Nicæno oblatos sibi libellos famosos, quibus Episcopi se in vicem de criminibus accusabant, noluit legere, sed in ignem conjecit, dicens se, si erimen aliquod Episcopi videret, in pallio suo opturum, ne in populi oculos incur-

reret; eaque ratione omnes eorum lites et querelas discussit, uti refert Theodoretus, lib. I *Histor.*, cap. xi.

Tertius, odium, id est correctio profecta ex odio, non corrigit mores, sed irritat, ut peccans se in peccato obfirmet, illudque impudenter propugnet et jactet: charitas vero, id est correctio facta ex charitate et amore, omnia peccata, omnesque contentiones et rixas lenit, et sopit, et sedat, juxta illud S. Augustini, in cap. 1 ad *Galat.*: « Quidquid lacerato animo ingeritur, punientis est impudens, non charitas diligens: dilige, et dio quidquid volēs. »

Quartus, si injurias proximi ex charitate silenter et patienter tuleris, eas velut ignem aqua operies et restinguas, ac vinces in bono malum, et carbonēs ignis congreges super caput ejus, quibus cum ad redamandum accendes. Unde Septuaginta *Prov. x, 12*, vertunt, *Omnes autem non contententes operiet quia, id est amicitia*.

Quintus, si proximum inter se inimicitias, lites, injurias, scandala et delicta quælibet tollere cupis, charitatem erga eos ostende: charitate enim eos expugnabis, tibi que devinices, ac omnia conteges et abolebis.

Quæres *tertio*, quomodo charitas tegat peccata. Respondeo *primo*: Charitas tegit, id est abolet peccata, sicut aqua tegit ignem, dum eum obruit et exlinguit: sic Deus dicitur tegere peccata, cum ea non aspiciat ut puniat, sed condonando a conspectu suo, et consequenter ex rerum natura (quod enim in ea est, a Deo necessario videtur) amovet, aufert et abolet, uti dixi *Rom. iv, 7*.

Secundo, charitas tegit, id est involvit, palliat, et leniendo ac palliando excusat injurias et peccata proximi. Sapiens enim *Prov. x, 11* et *12*, opponit hæc duo: « Os impiorum operit iniquitatem, » et: « Universa delicta operit charitas, » *q. d.* Impius et impietas palliat, et pallio sanctitatis tegit sciam iniquitatem; charitas vero proximorum offensas pallio amoris velat et obtegit.

Ita Dionysius Carthusianus, in *Proverb. cap. x, vers. 12*. Charitas ergo est quasi cyclos aurea, quæ omnes nevos et defectus contegit ut non videantur. Sic matrem suam S. Monica laudat S. Augustinus, IX *Confess.*, ix: « Quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invidia audiret amarissima, qualla solet eructare turgens atque tumens discordia, quando præsentis amice de absente inimica per acida colloquia crudelitas exhalatur odiorum; nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret. »

Modum tegendi et excusandi peccata docet S. Bernardus, *serm. 40 in Cant.*: « Excusa, inquit, intentionem si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei creditum recusat, suade nihilominus ipse tibi, et dicto: Vehemens

fuit nimis tentatio: quid de me illa fecisset, si in me accepisset similiter potestatem. » Et Seneca, lib. II *De Ira*, cap. xxx: « Naturam, inquit, excutimus voluntatemque facientium. Puer est? atati donec, nescit an peccet. Pater est? aut tantum profuit ut illius jam injuria jus sit, aut fortassis ipsum hoc meritum ejus est quo offendimur. Mulier est? errat. Jussus est? necessitati quis nisi iniquus succenset. Læsus est? non est injuria pati quod prior feceris. Iudex est? plus illius credas sententiae, quam tuæ. Rex est? si nocentem punit, cede justitiæ: si innocentem, cede fortunæ. Mutum animal est, aut simile muto? imitaris illud si iraseris. Morbus est, aut calamitas? levius transiit sustinentem. Deus est? tam perdis cum illi iraseris, quam cum illum alteri precaris iratum. Bonus vir est qui injuriam fecit? non credere. Malus? non mirari. Dabit penas alteri, quas debet tibi, et jam sibi dedit qui peccavit. »

Docet ergo Salomon, et ex eo S. Petrus, veram rationem conciliandi et conservandi charitatem inter homines esse, si ea quasi tegmine tegantur, pallientur et obliterentur omnes sermones, gestus, actus displicentes, qui litigandi occasionem præbere possunt.

Tertio et aptius, charitas tegit injurias et peccata, sicut emplastrum tegit plagas et vulnera eis medendo, easque curando. Tegere ergo peccata, est ea involvere, alligare, ungere, cataplasmare ad sanandum; qui ergo diligit, est quasi chirurgus alligans et sanans emplastro amoris et amantis correptionis omnes offensas, lites animæque plagas. Sic Deum tegere peccata quasi emplastro ut ea sanet et curet, docet S. Augustinus, in *Psalm. xxxi*, concione 2: « Deus, inquit, tegat vulnera tua: medicus tegat et curet; emplastro enim tegit: sub tegmento medici sanatur vulnus. » Idem docet Nazianzenus, orat. *De Baptismo*.

Quarto, charitas non sanat tantum vulnus et plagam animæ, v. g. lites et inimicitias, sed et eandem prorsus tegit, ita ut nullum post se habitum, livorem vel cicatricem relinquat, puta nullum rancorem, nullum dolorem, nullam memoriam, juxta illud præceptum S. Clementis, imo Apostolorum, lib. II *Constit.*, cap. xlv: « Tu ut clemens medicus peccatores omnes cura, utens accommodatis ad salutem medicamentis, non modo urendo, secando, novaculam adhibendo, sed etiam alligando, exciicando, injiciendo medicamenta lenia cicatricem obducendo, emolendo sermonibus consolatoris. »

Tropologicè teguntur peccata primo, cum vita emendamus: tunc enim opera mala priora posterioribus bonis obtegimus et velamus « assumendo honeste vitæ tegmen, ut præteritorum criminum ante oculos Dei turpido celetur, » ait B. Petrus Damianus, serm. 3 *De S. Georgio*. Sic et S. Ambrosius, lib. II *De Patientia*, cap. v, et S. Gregorius, XXVII *Moral.*, cap. II. Secundo, cum eorum reliquias, puta inclinationes, cogitationes et habitus

pravos mortificamus et extirpamus. Ita S. Nazianzenus, orat. *De Baptismo*.

Anagogicè teguntur peccata preterita justorum, quia licet in die judicii publice indicanda et toti mundo manifestanda sint, ubi contra Magistrum, in IV, *Dist. xliii*, littera D, passim docent Theologi, tamen id cedet ad Sanctorum non confessionem, sed gloriam: gloria enim S. Magdalene erit, quod e peccatis emerisset, et ad tantam sanctitatem evaserit.

Moraliter discite hic quanta sit vis charitatis. Illa enim abolet omnes offensas, non tantum preteritas, uti jam dixi, sed et præsentés ac futuras. Præsentés, tum quia abolet præsentés offensas, lites: rixas, inimicitias; tum quia tegit et excusat imperfectiones, imprudencias, indiscretionés, etc., quæ in opere charitatis committuntur, juxta illud: « Zelus purgat facinus. » Sic zelus purgat homicidium Mosis, Phinees, Mathathie a scelere, quia id commisserunt ex ardenti charitate in Deum et suam gentem, ut illam ab idololatia cohererent, ab æaque Dei iram et vindictam averterent.

Futuras quoque tegit, quia eas impedit efficitque ne committantur. Ita S. Ambrosius, in *Psalm. cxviii*, serm. 16, ad illud, *Propterea ad omnia mandata tua corrigebat*: « Merito, ait, corrigebatur, quoniam diligebat. Charitas enim operit multitudinem peccatorum. Vide quanta operat, quanta corrigat. Charitas patiens est, benigna est, non seminat, non agit perperam, non inflatur, etc. Ergo si lex immaculatum facit, recte charitas operit multitudinem peccatorum, quia pleniùd legis est dilectio. » Sic charitas sapiens inimicitias et inimicos concilians, impedit eorum lites, rixas, pugnas et cædes, quæ alioqui ex eis certo emanaturæ essent. Et hoc significat Salomon dicens *Prov. x*, 12: « Odium suscitât rixas, et universa delicta operit charitas, » *q. d.* Ubi est odium inter homines, vel levissima de causa oriuntur lites et jurgia: ubi est amor, etiam magnæ offensæ teguntur, vel potius non cognoscuntur. Candor enim amici omnia candide interpretatur, imo cædit amici commissa, et crimen pro crimine non habet. E contrario, odium in pejorem partem rapit omnia, et subinde crimen fingit ubi nullum est; aut ex parvo magnum efficit, ex musca faciens elephantum. Sicut enim per vitrum nigrum omnia apparent nigra, per album vero lucidum et aureum omnia videntur alba, lucida et aurea: sic per odium omnes actiones ejus quem odimus, videntur tetræ et odiosæ; per charitatem vero, omnes actiones ejus quem amamus videntur lucidæ, gratæ et aureæ, quia eorum malitiam æa vitium tegit amor, et in his non videt nisi id quod pulchrum est. Rursum charitas est mel dulcorans omne verborum et verberum fel: ipsa est victrix injuriarum, quia amans, imo amens est amor.

Quocirca vere Clemens Alexandrinus, lib. IV *Strom.*: « Hæc, ait, est charitas diligere Deum et

proximum, ea extollit altitudinem quæ non potest explicari: charitas operit multitudinem peccatorum, charitas nos Deo conglutinat, omnia facit in concordia: in charitate consummati sunt omnes electi Dei. Absque charitate nihil est gratum Deo; ejus perfectionem non est explicatio. » Et S. Augustinus, in *Psalm. xxi*, conc. 2: « Tunica, inquit, Christi inconsutillis est charitas et unitas Ecclesiæ, desuper texta, id est de cælo a Patre et Spiritu Sancto. In ipsa sors mittitur, nemo illam dividit; » et lib. VI *Contra Julianum*: « Quisquis, ait, tenuerit veritatem et charitatem, nec errans, nec invidus erit. Nam et error veritate, et livor charitate pellendus est. » Idem alibi asserit quod compago membrorum Ecclesiæ et Christi sit charitas. Idem, serm. 7 *De S. Stephano*: « Charitas, inquit, in Stephano superavit sævitiam Judæorum. Charitas in Paulo cooperuit multitudinem peccatorum. Charitas est igitur omnium fons et origo honorum, munimen egregium et via quæ ducit ad cælum. In charitate qui ambulat, nec errare poterit, nec timere. Ipsa dirigit et protegit, et ipsa perducit. » Charitas ergo est pallium peccatorum omnium æque ac virtutum omnium, « imo charitas est pallium Dei et divinæ majestatis, » uti scilicet quidam Sanctorum dixit, juxta illud *Isaie*, *lix*, 17: « Operatus est quasi pallio zeli. »

9. HOSPITALES INVICEM SINE MURMURATIONE. — Græcè sine murmurantibus. Charitati subnectit hospitalitatem quasi sociam, imo filiam, ab æaque excludit murmurationem. Solent enim hospites tenaces et avari animi queri de advenarum multitudine, sumptu, diuturnitate, edacitate, loquacitate, libertate aliisque vitis. Tales erant incolæ Ponti ad quos scribit S. Petrus, nimirum duri et inhospitalis, ut patet ex verbis Tertulliani quæ citavi initio epistolæ. Unde Pontus ab acollarum feritate, dictus est *Æve*, id est *inhospitalis*; sed per fideles S. Petri discipulos factus est *Æve*, *euxinus*, inquam, et hospitalis. Pontus enim ob rigida frigora, aeremque caliginosum et nubilum, rigidos durosque progignit homines. « Pontus, inquit Plinius, antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus est. » Ammianus, lib. II: « Achaë, ait, intendente sævitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitali; et contrario per cavillationem Pontus Euxinus appellatur. » Ovidius de *Ponto*:

Quem tenet Euxini mœdax cognomine Pontus.

Quare merito S. Petrus Ponticis jam conversis ad Christum commendat hospitalitatem candidam in « invicem, » puta erga Christianos, præsertim Apostolos virosque apostolicos, qui Evangelii causa, vel ob persecutiones, tunc crebro mutabant hospitia et regiones, ideoque plurimum hospitium hospitalitate indigebant. Apud Judæos aliosque plures advenis sui gentis jus est hospitii ad tres dies; his exactis expirat, dicuntque illud:

Post tres sæpe dies piscis vilescit et hospes.

Quanta fuerit primorum Christianorum hospitalitas, patet ex Luciano in *Peregrino*, et ex Vita S. Pachomii, qui per eam conversus fuit ad Christianismum, ac ex Vita S. Praxedis et S. Pudenciane, quæ omnes Christianos hospiti excipiebant: unde domus earum vocabatur *Thermæ Novatæ*: ubi postmodum vocabatur *est S. Justinus Martyr*, alique Christiani, adeo ut hoc commune et celebre fuerit eorum hospitium.

Præclare S. Augustinus, *De Verbis Domini secundum Lucam*, serm. 32: « Agnosce, ait, hospitalitatem, per quam perventum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cujus et tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui et in domo sua, et in patria sua peregrinum se esse cognoscit. Patria nostra sursum est, ibi hospites non erimus. » Idem, serm. 68 *De Temp.*: « Offerit, ait, Abraham peregrini hospitium, qui non habebat tectum; » hinc tres angelos representantes S. Trinitatem hospiti recipere meruit. « Ecce ad humanam mensam coelestis sublimitas recumbabat, cibus capitur, pransatur, et conturbernali colloquio inter hominem et Deum familiaria verba miscentur. Et quia apud Deum infructuosa hospitalitas esse non potest, statim pretium mercedis accipit. Datur filius (Isaac) seni, datur posteritas desperanti. » Et sermone 70: « Videte, fratres, quam ferventi animo hospites excipere debeatis. Ecce ipse Abraham currit, uxore festinat, per accelerat, nullus est piger in domo sapientis; et mox: « Lot quia hoc quod potuit, benigno animo obtulit, de perditione Sodomorum liberari promeruit. Attendite, fratres, quia etiam Lot dum hospites non repellit, angelos excipere meruit. Ecce hospitalem domum angeli ingrediuntur, clause hospitibus domus (Sodomitarum) flammis sulphureis concremantur. »

Idem, lib. II *De Quæst. Evangel.*, Quæst. LI: « Tene hospitalitatem, si vis agnosere Salvatorem: quod tulerat discipulis infidelitas, reddidit hospitalitas. » Idem, *De Visitatione infirmorum*, sermone 1: « Hospitem Deum habes, hospitem acceptum fac hospiti tuo, et tunc securus dices hospiti tuo, ut in eundo deducat te, et in conduendo perducat te, et in perducendo hospitem tuum, gratum et gratius exhibebit tibi suum. O quam beatus eris, si hospes Dei fueris, si in civitate illa coelesti, scilicet Jerusalem, mansionem acceperis, si Deus inde aliquis tibi gratias agens dixerit: Hospes fui, et collegisti me, et quamdiu uni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti. Veni, benedicte Patris mei, percipe regnum. Non promittit tibi Deus hospitium, promittit tibi regnum. Regnabis cum Christo, eris hæres Dei, coheres autem Christi. » Vide S. Gregorium, hom. 23 in *Evangel.*, ubi ait: « Peregrini ad hospitium non solum invitandi, sed etiam trahendi sunt; » idque citatis hisce S. Petri verbis confirmat exemplum viri valde hospitalis, qui quasi peregrinum se ob-